

Uit Trouw van 16 mei 2021

Volgens filosoof Ruud Welten is vakantie een collectieve neurose. ‘En dat bedoel ik vrij letterlijk’

Het is niet zo interessant aan mensen te vragen waar ze naartoe gaan op vakantie, vindt filosoof Ruud Welten. Je krijgt een veel interessanter gesprek als je vraagt waarom ze zo nodig weg willen.

Wybo Algra 16 mei 2021, 10:09

Ruud Welten is filosoof, gespecialiseerd in het Franse existentialisme. Maar gaat het over toerisme, dan speelt hij graag leentjebuurt bij psychoanalytici. Een collectieve dwangneurose, noemt hij de wijdverbreide drang om minstens een keer per jaar de grens over te gaan, inclusief het chagrijn als dat niet kan. Om na dit freudiaanse uitstapje terug te keren naar zijn eigen vakgebied. ‘Al het ongeluk van mensen’, citeert hij een beroemde uitspraak van filosoof Blaise Pascal, ‘komt voort uit één ding: ze kunnen niet rustig stil blijven zitten in een kamer.’

Welten: “Vrijwillig een jaartje niet op vakantie is het punt niet. Maar het afgelopen jaar werd ons echt het mes op de keel gezet. Dat we niet weg mógen ervaren we als heel benauwend, we worden er heel onrustig van. Persoonlijk ben ik er vrij pessimistisch over of komende zomer alles weer kan. Die onzekerheid vinden mensen moeilijk te verkroppen.”

Welten is geïnteresseerd in de existentiële vraag naar de zin van reizen, zegt hij. “Een al heel oude vraag, waarbij je verschillende posities kunt innemen. Je kunt zeggen: je moet de wereld in om jezelf, en anderen, tegen te komen. Maar voor de Romeinse filosoof Seneca komt reizen neer op wegluchten van jezelf.”

En wat vindt u?

“Het is een goede vraag om aan jezelf te stellen: waarom kunnen we niet ‘in onze kamer blijven zitten’. Waarom kunnen we niet met onze naasten, ons gezin, onze partner, langere tijd zo’n lockdown verdragen. Ik vind het niet zo interessant om aan mensen te vragen waar ze naartoe gaan. Je krijgt een veel interessanter gesprek als je vraagt waarom ze zo nodig weg willen.”

Om de wereld te ontdekken, toch?

“De hele wereld is al ontdekt. Je bent altijd en overal de zoveelste die op een plekje komt. Het moderne toerisme bestaat eruit dat toeristen zichzelf geen toerist noemen, dat zijn de anderen. Daarom zoeken ze naar plekken waar die anderen niet komen, met enorme effecten. De afgelopen decennia hebben toeristen zich als een olievlek over de wereld verspreid om dat ene unieke plekje te vinden dat werkelijk van hun is. Zodat ze nu werkelijk overal zitten, en hele landen er volledig van afhankelijk zijn.

Het vreemde is: dat unieke plekje dat ze zoeken is nooit thuis. Het leven thuis, de westerse cultuur, staat voor vervreemding, voor commercie. Het leven zoals het zou moeten zijn, is ergens anders. In dat dorpje in Portugal, waar het leven nog authentiek is. Niemand houdt van massatoerisme en dus gaat iedereen op zoek naar de ongeschonden plekjes. De hele wereld is een supermarkt van mooie plekjes geworden. Die nu gesloten is – waar we dan heel dramatisch over doen, omdat ons iets ontnomen zou worden.”

Er zit een religieuze kant aan dat reizen, zegt Welten. “Ook al hebben veel mensen niets met God. In het christendom zit een belofte: het leven is lijden, maar ik beloof je een betere plek. Een hemel waar het echt gaat gebeuren, melk en honing. Die psychologie blijft in ons aan het werk ook als we met de kerk niet veel meer hebben,

nu als cocktails en ijs. Mijn leven is niet vervuld genoeg, maar het moet ergens anders zijn. Een heel religieuze drijfveer.”

Bent u tegen reizen, tegen toerisme?

“Nee, ik wil mensen niet veroordelen. Maar waarom is het zo vanzelfsprekend dat we in september aan elkaar vertellen dat we in Vietnam waren? En dat we zeggen dat je daar echt heen moet, als je er nog nooit geweest bent? We maken elkaar helemaal gek. Ik heb in 2013 een boek gepubliceerd over de filosofie van het reizen, Het ware leven is elders. Naar aanleiding daarvan heb ik er veel met studenten over gepraat, mensen tussen de 19 en de 26. Die voelen dat mes op de keel: als je op je 22ste niet in China bent geweest, ben je niet interessant. Ik wist niet dat ze er zoveel last van hebben.”

U maakt het best ingewikkeld. Voor veel mensen is het toch ook welverdiende rust? Gewoon lekker met een boekje in de zon?

“Maar dat is het niet meer. Je kunt van alles doen in je vrije tijd, ook thuisblijven. Maar nee, we moeten weg, en voelen dat ons iets ontnomen wordt als dat niet kan. En als we weggaan moeten we ook van alles. Iets van het land zien, locals ontmoeten, naar het museum. Het gaat ook om je individuele ontwikkeling en dan is het wat mager om alleen op het strand te gaan liggen.

“Wie had 25 jaar geleden gedacht dat Auschwitz een van de grootste attracties van Europa zou worden? Daar zijn goede redenen voor, het is heel goed om daar met je kinderen naartoe te gaan. Waar het me om gaat is het aantal eisen dat we aan vakantie stellen. Daarmee buiten we onszelf helemaal uit. In plaats van dat we uitrusten op een mooie plek en daarna weer lekker aan het werk gaan.

“Vakantie als bildungsideaal. Alles moet tegelijkertijd gebeuren, en als je niet meedoet ben je niet interessant. In die zin is het een collectieve neurose, in de psychopathologische zin van het woord. Dat bedoel ik vrij letterlijk.

“Ik heb nauw gewerkt met mensen in de toerismebranche. Die zien alles kapotgaan, dat vind ik ook verschrikkelijk. Maar kort voor de coronapandemie maakten we ons druk over al die plekken in de wereld die totaal onder de voet gelopen worden, ook de binnenstad van Amsterdam. We vlogen de wereld kapot, en eigenlijk was niemand daar blij mee. Je kunt moeilijk ontkennen dat het internationale toerisme een reset nodig heeft. Misschien gaan we op de oude voet verder zodra het kan. Maar ik zou de mensheid gunnen dat we iets wijzer zijn.”

Ruud Welten

Ruud Welten (1962) is hoogleraar filosofie in Rotterdam en universitair hoofddocent in Tilburg, en onder meer gespecialiseerd in de Franse existentialisten. Hij schreef verschillende boeken waaronder *Het ware leven is elders. Filosofie van het toerisme* (2013) en *Wie is er bang voor Simone de Beauvoir? Over feminisme, existentialisme, God, liefde en seks* (2020).